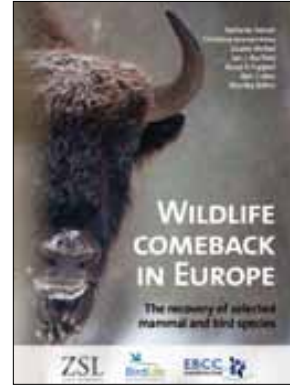


Europa weer wild

Eén van de hoogtepunten van het project, de publicatie van het rapport 'Wildlife Comeback in Europe'.

Grote delen van het Europese platteland lopen leeg. Rewilding Europe is een ambitieus plan om die gebieden terug te geven aan de natuur, inclusief grote wilde dieren. Allerlei diersoorten werken goed mee. Gunnen wij ze die ruimte en de vrijheid?

Rewilding Europe



Hoe ziet wildernis eruit?

Voor Rewilding Europe en aanverwante initiatieven betekent wildernis een gebied dat in principe vrij is en blijft van (sporen van) menselijk ingrijpen, met in het wild levende dieren in aantallen naar draagkracht,

waar de natuur op haar belemmering wordt gelaten en waar mensen gevoelens van vrijheid en vervulling ervaren.

De gebieden worden niet beheerd. De mens is welkom, maar hij moet zijn plaats kennen als deel van het geheel. Er kan geen sprake zijn van jacht, visserij, bosbouw, landbouw – om nog maar te zwijgen van wintersporthotels en windmolens.

Dan moet er nogal wat veranderen: men spreekt ook van *nieuwe* natuur of *nieuwe* wildernis. Anders dan bij de OVP zal het vaak gaan om door mensen verlaten plattelandsgebieden, zoals die vooral in Oost- en Zuid-Europa ontstaan. Maar net als in de OVP zullen grote grazers die gebieden overnemen. Volgens Frans Schepers, algemeen directeur van Rewilding, wordt wildernis in Europa meestal geassocieerd met bos. Dat is een misverstand. Het bos was gewoon de laatste schuilplaats voor opgejaagd wild. Toendra's (boomloze steppen), brede rivierbeddingen en open grasland zijn zo oorspronkelijk Europees als wat. En die vormen een ideale habitat voor wilde paarden, wisenten en edelherten, die het land vrij houden van bos.

Beer, lynx en wolf – de al net zo oorspronkelijke grote carnivoren – profiteren van dit aanbod aan grazers die, anders dan schapen, geen houder hebben. En dankzij al die grote zoogdieren komt er weer een enorme rijkdom aan minder opvallende of aalbare, maar minstens zo belangrijke soorten: insecten, amfibieën en reptielen, gieren

Er bestaat ook een stichting PAN Parks die de weinige Europese gebieden, die zich nog in min of meer ongerepte staat van wildheid bevinden, wil beschermen en vrijwaren van menselijke bedrijvigheid. PAN heeft nu 13 nationale parken in onder andere Bulgarije, Finland, Italië, Portugal en Rusland gecertificeerd. Rewilding en PAN Parks werken

¹ Wild Wonders: De mooiste natuur in Europa door de beste fotografen, 2010. Zie ook www.wild-wonders.com.

¹ Wild Wonders: De mooiste natuur in Europa door de beste fotografen, 2010. Zie ook www.wild-wonders.com.

Een enkele wolf veroorzaakt in ons land grote opschudding. (foto: Archief)



Een enkele wolf veroorzaakt in ons land grote opschudding, maar in heel Europa worden projecten uitgedacht en uitgevoerd om wilde dieren terug te brengen of ongehinderd te laten terugkeren naar wat ooit hun natuurlijke leefgebied was. 'Europa' is daarbij niet beperkt tot de EU; het is een ruim opgevat werelddeel dat ook delen van Azië omvat. De Oostvaardersplassen – beter bekend als *De Nieuwe Wildernis* – gelden als het grote voorbeeld. Dat hangt vast samen met het feit dat veel van de betrokken mensen en organisaties Nederlandse wortels hebben. De titel van dit artikel is ontleend aan 'Rewilding Europe', een samenwerkingsverband tussen onder andere WWF Nederland en ARK Natuurontwikkeling.

Rewilding Europe

Onder dit motto worden initiatieven ontplooid om wilde dieren, wildernis en natuurlijke processen in Europa de ruimte terug te geven die ze er ooit hadden. In 2020 moet één miljoen hectare land – denk aan de Donaudelta en aan het gebied op de grens van Spanje en Portugal – zijn omgetoverd tot tien wildparken op wereldniveau. Deze zullen deels bestaan uit pure wildernis en deels uit bufferzones. Daarnaast ontstaat een netwerk van kleinere gebieden. Het project vordert gestaag. Hoogtepunten in 2013 waren behalve een gift van de Postcode Loterij van 500.000 euro de publicatie van het rapport 'Wildlife Comeback in Europe' en een congres in Salamanca (Spanje), dat resulteerde in een verklaring over het belang van gebiedsbescherming voor biodiversiteit en mens. In het begin van dit nieuwe jaar werd de mijlpaal van 10.000 'likes' op Facebook bereikt. De reizende fototentoonstelling *Wild Wonders of Europe* was al in 2010 in Den Haag te zien. Dankzij het bijbehorende boek kan je thuis nog eens rustig kijken hoe prachtig 'onze' wilde natuur is.¹

samen. De gebieden waar ze actief zijn overlappen uiteraard met Natura 2000-gebieden en ze hopen een voorbeeldfunctie te vervullen voor dit grote natuurbeschermingsproject van de EU.



De onmisbare wilde dieren

Rewilding heeft opdracht gegeven voor onderzoek naar de terugkeer van wilde dieren in het ruim opgevatte Europa. Resultaat is het rapport *Wildlife Comeback in Europe*, waarin voor achttien soorten zoogdieren (van bizon tot bever en van zeehond tot veelvraat, op een totaal van 219 land- plus 41 soorten zeezoogdieren) en negentien soorten vogels (ooievaar, pelikaan, gier en adelaar, op een totaal van circa 530) wordt beschreven waar ze nu voorkomen, in welke aantallen – en wat hun toekomstperspectieven zijn.²

Dat die soorten standhouden of weer oprabbelen is op zich al goed nieuws, tegen de trend van teruglopende biodiversiteit en toenemende bedreigingen. Een analyse van de oorzaken van het herstel suggereert, welke 'succesfactoren' ook elders kunnen worden toegepast. De wettelijke bescherming van gebieden en soorten in de EU speelt een centrale rol, maar ook beheer, herintroductie van dieren, demografische ontwikkelingen en het terugdringen van chemische vervuiling en jachtdruk zijn van cruciaal belang.

De conclusies zijn niet overdreven optimistisch: het gaat iets beter vergeleken met een lange periode van teruggang en veel soorten zijn nog niet uit de gevarezone. Het onderzoek heeft echter nuttige informatie opgeleverd ten behoeve van natuurbeleid en -bescherming. Dat een aaneengesloten netwerk van gebieden absoluut noodzakelijk is,

komt niet als een verrassing. En als alle lidstaten hun verplichtingen nakomen (en werken volgens de richtlijnen van Rewilding en PAN), kan Natura 2000 dat worden.



Kansen voor menselijke bedrijvigheid

Het idee van 'rewilding' roept achterdocht en verzet op bij veel mensen in uiteenlopende (beroeps) groepen, die van oudsher gewend zijn te denken in termen van (potentiële) conflicten met wilde dieren, in het bijzonder grote carnivoren. Volgens de voorstanders is het ook voor lokale betrokkenen juist aantrekkelijk. Een rijke en evenwichtige natuur biedt duurzame economische perspectieven. Omdat de (nieuwe) leefgebieden moeten worden beschermd tegen industriële ontwikkeling, ligt een 'groene' economische benadering voor de hand.

PAN Parks werkt samen met reisorganisaties aan een infrastructuur voor ecotoerisme. 'Wildlife watching' is misschien meer iets voor mensen uit de verre stad, maar die willen best betalen voor een min of meer typisch onderkomen, maaltijden met streekproducten en deskundige gidsen.

Ook jagers (en vissers) zullen baat hebben bij 'rewilding'. Er komen meer dieren van meer soorten. Jachtreizen stimuleren de plaatselijke economie. In grote gebieden zal zoals gezegd niet gejaagd mogen worden. Daar mag de mens alleen kijken, getuige zijn. Maar juist in zulke gebieden zal het wild zich ongehinderd kunnen voortplanten, wat op den duur weer gunstig is voor de jagers. Hopelijk kan die ontwikkeling stroperij en afschot op het eerste gezicht van (beschermd) wolven en beren uitbannen.

Wildernis in Europa wordt meestal geassocieerd met bos.

Voor Rewilding vormen grazers de basis van natuurherstel.

² Wildlife comeback in Europe: The recovery of selected mammal and bird species, Stefanie Deinet et al., London 2013. Te downloaden via <http://rewilding-europe.com/programme/publications/wildlife-comeback-report/>.

Voor Rewilding vormen grazers de basis van natuurherstel. De op het rapport afgebeelde wisent (*Bison bonasus*) staat symbool voor het hele project. De soort was in het begin van de vorige eeuw bijna uitgestorven maar is nu dankzij 54 in gevangenschap levende afstammelingen van 12 'voorvaders' weer vertegenwoordigd met 33 vrij levende kuddes, die in 2011 in totaal ongeveer 2750 individuen telden. Door gebrek aan genetische diversiteit en mogelijkheden om soortgenoten te ontmoeten is de wisent zeker nog niet definitief 'gered'. En Schepers rekent in miljoenen! De wildernis die hij voor ogen heeft, vergt miljoenen grazers – wisenten, paarden, oerossen – er zijn nu immers ook miljoenen gehouden runderen, schapen en paarden actief!



Onderzoek van een wolvendrol in voormalig militair oefenterrein Świątoszów in Zuidwest-Polen.
(foto: N. Evertsen)

³ De Nijmeegse Stichting Taurus levert inmiddels vrij ingeburgerde soorten grazers aan Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer en Brabantse gemeenten, maar houdt zich bovendien bezig met het ontwikkelen van 'een volwaardige vervanger voor het uitgestorven oerrund': de 'Taurus' of TaurOs.

⁴ Bijlage bij Kamerstukken II, 2013-2014, 33 576 (Natuurbeleid), nr. 9.

Een van de oervaders gaat naar de reparateur.
(foto: N. Evertsen)

In *Wildlife Comeback* wordt rekening gehouden met alle stakeholders en hun deels tegenstrijdige belangen. Voor houders van voedszaam kleinvee is schadevergoeding een optie, maar preventie staat voorop. Traditionele technieken om vee te beschermen tegen roofdieren, zoals herdershonden van bepaalde rassen maar ook speciale omheiningen, worden in overleg met plaatselijke schapehouders al her en der ingezet. Zo blijft ook kennis bewaard.

Voorwaarden en bezwaren

De wilde plannen hebben aantrekkelijke kanten. Stel je voor dat de ontvolking van grote delen van Europa leidt tot overweldigende natuur die redelijk in de buurt is, waar je wilde dieren kunt zien in aantallen die je eerder met Afrika associeert en die ook mensen ten goede komt... Maar er zijn ook kritische geluiden. Niet iedereen kan zich vinden in Schepers' opvattingen over wildernis. Dirk Boon, voormalig hoogleeraar Dier en Recht, beschouwde de introductie van grazers in de OVP als een dierproef. Net als in het laboratorium overleven veel dieren het experiment niet. Net als in het laboratorium worden er een heleboel (op humane wijze) gedood. Hoe wild is dat? Dat bezwaar valt te ondervangen door grotere gebieden te creëren, zonder hekken, spoorwegen en wegen eromheen en verbonden via corridors.

Voor het verwezenlijken van de beoogde massale terugkeer van grazers zijn fokprogramma's onontbeerlijk. Om het landschap terug te krijgen dat Schepers voor ogen staat, heb je echte graseters nodig, geen dieren als herten die struiken, bladeren en schors eten. Het is ethisch niet verantwoord om moderne koeien bloot te stellen aan wolven. Het wilde paard en het oerrund, de enige twee oorspronkelijke Europese soorten grazers, worden node gemist. Het oerrund had snelle reflexen, indrukwekkende hoorns en het kon hard rennen. Er wordt inderdaad geprobeerd om die soorten 'terug te fokken' vanuit bepaalde oudere rassen. ³ Hoe wild is dat? Soorten die juist opbloeien in (niet intensief bewerkte) agrarische gebieden verdwijnen misschien. Is dat wenselijk? Is dat natuurlijk?

Maar ook op het streven naar open landschap wordt kritiek geuit. De al eerder genoemde bossen, onze restanten wildernis, hebben een unieke fauna. Veel dieren waarderen afstervende en omgevallen bomen, dood hout, rotting en verval. Het is misschien niet zo fotogeniek, maar het is wel zelfredzame natuur. Als mogelijke complicatie zien sommigen het fenomeen dat stadsmensen inmiddels zo vervreemd zijn van de natuur, dat ze weinig belangstelling hebben voor 'nieuwe natuur'. In dat verband is het interessant dat veel wilde dieren tegenwoordig ook naar de stad trekken. *Wildlife Comeback* gaat er niet nader op in, maar het schijnt dat mensen dankzij deze pioniers

weer wennen aan de aanwezigheid van (groot) wild en dat positief waarderen.

Maar zo komen we bij een doorslaggevende factor voor het welslagen of mislukken van de plannen: kunnen en willen mensen nog met wilde dieren samenleven?

Weide, wisent, wolf, schapen

Uit een recent onderzoek naar *Kennis en houding van Nederlandse burgers ten aanzien van de nieuwe natuurvisie* ⁴ bleek, dat bijna 70% van die burgers 'schapen in de wei' als echte natuur beschouwt. De Groot Wild Enquête van Natuurmonumenten, ingevuld door 40.000 mensen, geeft een iets ander beeld. Er zou ruime steun zijn voor meer ruimte voor wilde dieren, in aaneengesloten gebieden waar de natuur op haar beloop wordt gelaten. Maar al die schapen staan dan toch een beetje in de weg!

Over de situatie in ons land en de natuurvisie van staatssecretaris Dijkzema ('natuur midden in de samenleving') een volgende keer meer. Bovenaan de actielijst die Natuurmonumenten naar aanleiding van de enquête heeft opgesteld staat: "inzetten op meer kans op beleving wilde dieren". Beleving door mensen dus. De dieren moeten zichtbaar zijn. Dat sluit goed aan bij de aanbevelingen van Rewilding Europe en Wild Wonders: werkelijke sociale draagkracht voor al die plannen bestaat bij de gratie van zichtbaarheid. De mens moet een eeuwenlange geschiedenis van zich afschudden, wildheid leren waarderen en tolereren. De natuur in, met de kinderen, wilde dieren zien – zo direct mogelijk contact dus – beschouwt men als de beste leerschool. Foto's kijken is een eerste stap.

Tekst: Noor Evertsen

